

(Ψ)

شورای عالی حوزه‌ی علمیه قم

مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خواهران

مرکز تخصصی فاطمه‌الزهرا خمینی شهر

عنوان:

ساده‌زیستی کارگزاران بر اساس قلمرو نقش آنان در

حکومت و آثار آن در آیات و روایات

محقق:

اعظم صادقی

خرداد ۱۳۹۶

الْفَضْل

چکیده

در تعالیم اسلام، ساده‌زیستی اگرچه برای آحاد مردم یک ارزش محسوب می‌شود، اما برای کارگزاران، یک ضرورت است و تحت عنوان زهد، که به معنای عدم گوشنهنشینی و ترک دنیا بلکه بیرون کنند محبت دنیا همراه با قناعت که اعتدال در مصرف منابع زندگی و دوری از تجملات می‌باشد، آمده است. حال، این نوشتار به دنبال واکاوی نقش خطیر کارگزاران در اسلام است، که بیان کند تصدی ریاست، فی‌نفسه هیچ ارزشی ندارد بلکه تنها ابزاری است برای جهت‌گیری تمام اهداف جزئی به سوی اهداف اصلی نظام که کمال و تقریب الهی در عین ساده‌زیستی است و باید بیشترین عملکرد خدمت‌رسانی را در عرصه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به نمایش بگذارند؛ چرا که به کارگزاران به چشم مجریان اسلام نگریسته می‌شود و هرگونه عملکرد صحیح یا غلط حاکمان را سیره‌ی پیامبر اکرم ﷺ معمصومین ﷺ متعالّقی می‌کنند. از این رو قطعاً نحوه عملکرد کارگزاران براساس ایفای نقش آنان در بازتاب عملشان بر روی آوردن یا روی‌گردانی از ساده‌زیستی بی‌تأثیر و بی‌ربط نمی‌باشد. بدین جهت، تحقیق حاضر براساس ابزار جمع‌آوری اطلاعات، کتابخانه‌ای می‌باشد که با تکیه بر منابع قرآنی و روایی تنظیم گردیده است؛ که به اعتبار هدف از نوع بنیادی، در پی کشف حقایق و به اعتبار راهبرد، توصیفی است که با تمسک بر داده‌های اخلاقی دینی-تریتی است؛ چرا که بر اساس نوع مقدمه نقلی است. بر این اساس نوع عملکرد مسئولیت کارگزاران در عرصه‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی در عین شرایط تکنولوژی عصر حاضر می‌تواند گویای مهم ترین آثار مثبت ساده‌زیستی از جمله: خودسازی، بینیازی، آزادی، ایثار، آرامش، سرمایه‌گذاری و قاطعیت و یا گویای عواقب منفی خروج از آن از جمله: ریاست‌طلبی، چشم و هم‌چشمی تجملاتی، کم‌رنگ شدن روابط عاطفی، فساد مالی، وابستگی به بیگانگان، غفلت و محرومیت از لذت‌های معنوی، ورشکستگی و سقوط، در حکومت اسلامی می‌باشد.

کلید واژه‌ها: ساده‌زیستی، قناعت، زهد، حکومت، کارگزاران، جامعه

مقدمه

هدف اصلی اسلام، رهنمون ساختن انسان‌ها به سوی خدا که همان سعادت جاوید است، می‌باشد. پرسشی که باید به ذهن هر پوینده‌ی راه کمال برسد، این است که آیا رهگذر عبور به این هدف در دنیا بر اساس سبک زندگی ساده و بی‌آلایش انبیاء و ائمه^{علیهم السلام} است یا بر اساس نظام‌های سلطنتی و اشرافی که همیشه برتری خود را از طریق ثروت آمیخته با تجمل‌گرایی و رفاه‌زدگی که به رخ دیگران می‌کشند؟ با نگرشی کوتاه می‌بینیم، این مکتب آسمانی تمام عوامل مؤثر در این زمینه را خاطرنشان ساخته است و از عواملی که مزاحم رسیدن به هدف ذکر شده می‌باشد، نهی فرموده است. بر این اساس یکی از اصول و ضروریت‌های حاکم بر طبیعت آدمی و هویت وجودی او خصوصاً در کارگزاران حکومت در بعد روحی و مادی، اصل ساده‌زیستی در راستای میانه‌روی و اعتدال است؛ چرا که ارگانیسم انسان طوری است که اگر در اجتماع از مرز ساده‌زیستی تجاوز کرد، روح قانون‌شکنی در او حلول می‌کند و این با فطرت بشر در چارچوب تعادل انسانی و توازن شخصیت او در تضاد است، که او را از مسئولیت خویش باز می‌دارد و با توجه به هدف اصلی از صراط مستقیم خارج می‌شود.

با توجه به اهمیت موضوع ساده‌زیستی کارگزاران حکومت در آیات و روایات و نهادینه کردن این فرهنگ ارزشمند در جامعه، ماحصل سعی و تلاش در این است که بیان شود، کارگزاران نظام اسلامی، هیچ‌گاه نباید اصل را فدای فرع و هدف را فدای وسیله نمایند، بلکه پُست و منصب مدیریت، تکلیف شرعی تلقی می‌شود؛ نه این‌که ابزاری برای کسب قدرت، سودجویی و نادیده گرفتن حقوق دیگران باشد. از این‌رو تنها به خاطر چگونگی کیفیت مسئولیت و نقش آن‌ها در عرصه‌های مختلف باعث روی‌آوردن یا روی‌گردانی از ساده‌زیستی می‌شود؛ که هر کدام از این نقش‌ها از جمله: سیاست با قاطعیت و اقتصاد با بهره‌برداری و سرمایه‌گذاری، در حقیقت به نوعی با فواید ساده‌زیستی در ارتباط است. در آخر امید است کارگزاران نظام اسلام با در نظر گرفتن فواید و پیامدهای خروج از آن، در عین ساده‌زیستی بدون از هرگونه تجمل‌گرایی، رفاه زدگی در جهت رشد و بالندگی جامعه که همان دستیابی به کمال و جمعی امت اسلامی است، تلاش و عمل نمایند.

و من الله التوفيق

۱. مفهوم شناسی

مفهوم لغوی ساده‌زیستی: ساده‌زیستی، مرکب از دو کلمه‌ی ساده برخلاف تجمل و تکلف به معنای بدو ترئین و بی‌زیور و زینت، به سهولت و آسانی و بدون تکلف (مفردات راغب ذیل ماده جمل، کلف) و از کلمه‌ی زیستن به معنای حیات به چند معنا استعمال می‌شود؛ ۱. نیروی رشد و نمو در گیاه و حیوان ۲. نیروی حساسه در حیوان و به همین خاطر به «حیوان» گفته می‌شود. ۳. نیروی بکارگیرنده‌ی عقل و خرد ۴. از بین رفتان غم و اندوه ۵. حیات اخروی ابدی که به واسطه‌ی علم و عقل به آن رسیده می‌شود. ۶. حیاتی که خداوند متعال به آن وصل می‌شود. (مفردات راغب ذیل ماده حی)

مفهوم اصطلاحی ساده‌زیستی: ساده‌زیستی یعنی زندگی کردن به دور از روحیه‌ی تجمل‌گرایی و تکلف در عین سادگی و قناعت را گویند. ساده‌زیستی با مفهوم قناعت که صرفه‌جویی و سنجش و اندازه‌گیری در مخارج و مداخل که در واقع ضد طمع می‌باشد و همچنین با مفهوم زهد که عدم وابستگی به تعلقات قلبی به دنیا است، ارتباطی تنگاتنگ دارد. (ناظم‌زاده قمی، ۱۳۷۴، ص ۲۸۳) ساده‌زیستی ناظر به زندگی فردی و اجتماعی است و نمی‌توان بدون روحیه‌ی ساده‌زیستی به زهد رسید، در عین حال که ساده‌زیستی و زهد مورد نظر اسلام به صورت عزّتمند و راستین، برداشت‌های ناصحیح رهبانیت مسیحی، صوفیانه و مزوّانه نمی‌باشد، (شاکر، فرقانی، ۱۳۸۴، ص ۲۱)

مفهوم لغوی کارگزار: (ج: کارگزاران) معادل عربی آن العامل است به معنی: ۱. کارگزار، کسی که شغلش با دست است برخلاف کارفرما ۲. مباشر حاکم یا رئیس ۳. کارگزار پادشاه (معجم مقایيس اللغه ابن فارس ذیل ماده عمل)، کسی که فعلی در خارج از او می‌زند و اطلاق بر شأن هم می‌شود. (التحقیق فی کلمات القرآن الکریم المصطفوی ذیل ماده عمل)

۱۲- حاج خلیلی و دیگران، رضا، معرفت دینی، چاپ اول، بی‌جا، معاونت عقیدتی سیاسی ولی‌فقیه نیروی مقاومت بسیج، ۱۳۸۴ش.

۱۳- حاج علی‌اکبری، محمدجواد، مطلع عشق (گزیده‌ای از رهنمودهای مقام معظم رهبری)، چاپ بیستم، تهران،

دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۸۷ش.

۱۴- حسینی دشتی، مصطفی، معارف و معاریف، ج ۴، چاپ اول، قم، مؤسسه فرهنگی آرایه، ۱۳۸۵ش.

۱۵- حسینی شاهروdi و دیگران، فرازهایی از معارف و اخلاق اسلامی، چاپ اول، تهران، معاونت ولی‌فقیه

نیروی مقاومت بسیج، ۱۳۸۵ش.

۱۶- دلشداد تهرانی، مصطفی، حکومت حکمت (حکومت در نهج البلاغه) چاپ دوّم، تهران، انتشارات دریا،

۱۳۷۹ش.

۱۷- رسایی، حمید، سیمای خوشبختی در احادیث معصومین، چاپ سوّم، قم، دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۸۵ش.

۱۸- سادات، محمدعلی، اخلاق اسلامی، چاپ اول، تهران، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی

دانشگاه‌ها، ۱۳۸۴ش.

۱۹- شاکر، ابوالقاسم، فرقانی، قدرت‌الله، اندیشه دینی، ج ۲، چاپ اول، تهران، معاونت آموزشی نیروی مقاومت

بسیج، ۱۳۸۴ش.

۲۰- صدر، کاظم، اقتصاد صدر اسلام، تهران، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۷۵ش.

۲۱- صدر، محمد باقر، ترجمه اقتصادنا، مترجم: سیدمحمدکاظم موسوی، بی‌جا، انتشارات برahan و مؤسسه

انتشارات اسلامی، ۱۳۷۵ش.

۲۲- طباطبائی، محمد حسین، ترجمه تفسیر المیزان، مترجم: محمدباقر موسوی همدانی، ج ۱۰، ۵، قم، انتشارات

اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه، ۱۳۷۴ش.

۲۳- العسل ابراهیم، توسعه در اسلام، مترجم: عباس عرب مازار، مشهد، انتشارات آستان قدس رضوی،

۱۳۷۸ش.

۲۴- غلام جمشیدی، محمد صادق، اسراف در قرآن و حدیث، چاپ اوّل، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی،

۱۳۸۸ش.

۲۵- قاضی(شریعت پناهی)، ابوالفضل، حقوق اساسی و نهادهای سیاسی، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۲ش.

۲۶- قریشی، علی‌اکبر، تفسیر احسن‌الحدیث، ج ۵، چاپ سوّم، تهران، بنیاد بعثت، ۱۳۷۷ش.

۲۷- مجلسی‌فر، علیرضا، اهمیت فرهنگ از دیدگاه مقام معظم رهبری (سیدعلی حسینی‌خامنه)، چاپ اوّل،

اصفهان، مؤسسه انتشاراتی نقش نگین، ۱۳۹۳ش.

۲۸- محمدی‌ری شهری، سیاست‌نامه امام علی، قم، دارالحدیث، ۱۳۸۲ش.

۲۹- مطهری، مرتضی، انسان کامل، چاپ پنجاه و یکم، قم، انتشارات صدرا، ۱۳۹۰ش.

۳۰- _____، آزادی معنوی، چاپ چهل و نهم، تهران، انتشارات صدرا، ۱۳۹۰ش.

۳۱- _____، حق و باطل به ضمیمه احیای تفکر اسلامی، چاپ سوّم، تهران، انتشارات صدرا،

۱۳۶۲ش.

۳۲- _____، جامعه و تاریخ، چاپ سی‌ام، تهران، انتشارات صدرا، ۱۳۹۴ش.

۳۳- معاونان سیاسی ولی‌فقیه، بررسی و تحلیل اهم مسائل سیاسی روز، چاپ اوّل، بی‌جا، معاونت آموزشی

ولی‌فقیه نیروی مقاومت بسیج، ۱۳۸۱ش.

۳۴- مکارم شیرازی و دیگران، آیت‌الله ناصر، تفسیر نمونه، ج ۱۸، ۹، ۲، چاپ اوّل، تهران دارالکتب

الاسلامیة، ۱۳۷۴.

۳۵- _____، مدیریت و فرماندهی در اسلام، چاپ هشتم، قم، انتشارات هدف، ۱۳۷۰ش.

- ۳۶- موسوی خمینی، آیت الله سید روح الله، صحیفه امام، جلد۸، چاپ پنجم، تهران، مؤسسه نشر و آثار امام خمینی، ۱۳۸۹ش.
- ۳۷- ناظم زاده قمی، اصغر، حضرت علی آیینه عرفان، قم، دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۴ش.
- ۳۸- نصرتی، علی اصغر، نظام سیاسی اسلام، چاپ دهم، قم، انتشارات هاجر وابسته به مدیریت حوزه علمیه خواهران، ۱۳۹۱ش.
- ۳۹- هاشمی رفسنجانی، اکبر، فرهنگ قرآن، ج ۱، چاپ سوم، قم، بوستان کتاب، ۱۳۸۶ش.
- ب) منابع عربی
- ۱- ابن بابویه، محمد بن علی (شیخ صدوق)، من لا يحضره الفقيه، محقق: علی اکبر غفاری، جلد۴، چاپ دوم، قم، مؤسسه نشر اسلامی، ۱۴۱۳ق.
 - ۲- احسائی (ابن ابی جمهور)، محمد بن زین الدین، عوالی الثالی العزیزیة فی الحادیث الدینیة، ج ۳، مصحح و محقق: مجتبی العراقي، قم، نشر دار السید الشهداء، ۱۴۰۵ق.
 - ۳- احمد بن فارس ابن زکریا، معجم مقاييس اللغة، قم، مكتبة الاعلام الاسلامي، ۱۴۰۴هـق.
 - ۴- الترمذی، ابو عیسیٰ محمد بن عیسیٰ بن سورہ، سنن الترمذی، محقق: احمد محمد شاکر، ج ۴، بیروت، دارالاحیاء التراث العربي، ۲۰۰۰م.
 - ۵- التّمیمی الأَمْدی، عبد الواحد بن محمد، غررالحكم و دررالحكم، محقق: مهدی رجایی، قم، دارالكتب الاسلامیة، ۱۴۱۰ق.
 - ۶- دیلمی، حسن ابن محمد، اعلامالدین فی صفاتالمؤمنین، قم، مؤسسه آلالبیت، بیتا.
 - ۷- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات الالفاظ القرآن، محقق: صفوان عدنان داودی چاپ اوّل، بیروت، دارالقلم - دارالشامی، ۱۴۱۲ق.

- ٨- سجستانی ازدی، داود بن سلیمان بن اشعت، سنن ابی داود، ج ٢، محقق: محمد محیی الدین عبدالمجید، بیروت، دارالاحیاء السنّة النبویة، بی تا.
- ٩- فارسی، علی بن بلبان، صحيح بن حبان، ج ٨، چاپ دوّم، بیروت، مؤسّسه الرسالۃ ١٤١٤ق.
- ١٠- الفراہیدی، خلیل بن احمد، العین، ج ٣، چاپ دوّم، قم، انتشارات هجرت، ١٤٠٩ق.
- ١١- القشیری نیشابوری، مسلم بن حجاج، صحيح مسلم، ج ١٠، محقق: عبدالقدیر ترشاوی، قاهره، مکتبہ محمد علی صبیح، بی تا.
- ١٢- الکلینی، محمد بن یعقوب بن اسحاق، اصول الکافی، ج ٣، محقق: علی اکبر غفاری، محمد آخوندی، تهران، دارالکتب الاسلامیة، ١٤٠٧ق.
- ١٣- مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار للدرر الاخبار الائمه، ج ٦٨، ٧٤، ١٠٤، محقق: جمعی از محققان، بیروت، دارالاحیاء التراث العربیة، ١٤٠٣ق.
- ١٤- المصطفوی، حسن، التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، چاپ سوم، بیروت، انتشارات دارالکتب العلمیه، ١٤٣٥هـ.

ج) مقالات پژوهشی و تخصصی

- ۱- نبوی، محمد حسن، «مقاله جایگاه رضایت مردم»، نشریه مبلغان، شماره ۱۷، ۱۳۸۰ش.
- د) کتابخانه دیجیتال (سایت)
- ۱- سایت: www.rasekhoon.net، دسترسی در ۹۶/۴/۷.
- ۲- سایت: www.noormags.ir، دسترسی در ۹۶/۱/۷.
- ۳- نرم افزار باب العلم.
- ۴- نرم افزار جامع الاحادیث.
- ۵- نرم افزار جامع التفاسیر.

۸- نرم افزار گنجینه روایات نور.